

PRIDJEVSKI NASTAVCI *-iv* I *-lživ*

Maretić kaže o sufiksima *-iv* i *-lživ* samo ovo:

»*iv* se veže s imeničkim i glagolskim osnovama: kišljiv, krmelživ, milostiv, nečastiv, nemilostiv, plašiv, pljesniv, pomnživ, strašiv i dr. Vidi nastavak *ljiv*, ...« »*ljiv* se veže s osnovama imeničkim i glagolskim; pridjevi tako postali u prvom slučaju znače: obilat ili zabavljen onim, što temeljna imenica znači, a u drugom slučaju: da ko ono čini ili da se na čemu čini ono, što temeljni glagol znači. Primjeri: bōdlživ (koji bōde), brižljiv (koji je pun brige, ž je prema pridjevu brižan), črvljiv, dimljiv, dosjetljiv, ... dōčekljiv, govōrlživ, kidljiv (koji se kida), krādlživ, lažljiv, ... nāsrtlživ (koji nasrće na druge), osvētlživ, osjetljiv, pāučljiv (č prema pāučina), ... smješljiv (koji se rado smije, š prema pridjevu smiješan) ... i t. d. ... – Koji su ovaki pridjevi izvedeni od glagolske osnove, a složeni su s riječcom *ne*, oni znače, da ono ne može biti, što osnovni glagol znači, na pr. nedokūčljiv (koji se ne može dokučiti), neispitljiv, neistražljiv, nepokolēblživ, neprimirlživ, nevidljiv ... Mislim, da nije dobro, što se takvi pridjevi u pisaca nalaze s nastavkom *iv* mjesto *ljiv*: *nedokučiv*, *lv*. 75, *nevidiv* *Lj*. 94. 142 (u toga se pisca nalazi i *vidiv* mjesto *vidljiv* ...). Što Daničić ima *neustrašiv*, glasn. 21. 285, to je prema *strāšiv*, koje se govori pored *strāšljiv*.« (*Gramatika i stilistika*, 1931,² 318).

Maretić dakle misli, da je tvorba tih pridjeva, složenih s negacijom, sa sufiksom *-iv* pravilna samo onda, kad pridjev u svom pozitivnom vidu već ima taj nastavak. Čitajući dnevnu štampu, domaću i prijevodnu beletristiku, naučne radnje i ostale tekstove, opazio sam, da se pisci ne drže toga Maretićeva mišljenja, već da paralelno upotrebljavaju u takvim pridjevima i jedan i drugi sufiks. Koji su tome razlozi, tko je u pravu? Da li zaista pisci, koji u tvorbi tih pridjeva upotrebljavaju nastavak *-iv*, nemaju pravilnoga jezičnog osjećaja?

Premda i u narodnom govoru nalazimo pridjeva stvorenih sa suff. *-iv* i *-lživ* s pasivnim značenjem (ima potvrda iz Istre, Like, Bukovice, Vrgade, Srbije, a bit će, da se i u drugim krajevima mogu čuti), ipak su većina tih pridjeva inovacije, stvorene naročito zbog potreba prevodenja. Tako Vuk u predgovoru Novoga zavjeta kaže, da je riječi *nerazumlživ*, *neispitljiv*, *prevarlživ*, *raspadljiv* i druge sam načinio. Premda

mnoge od tih Vukovih »tvorevina« nalazimo i u starijim tekstovima, ipak je jasno, da je svaki književnik, kad mu je god ustrebalo, prema uzorku riječi, koje su već postojale, pravio nove. U najnovije se vrijeme pridjevi s tim nastavcima naročito često grade, tako da za većinu primjera iz suvremenog jezika ne možemo naći potvrda u starijim tekstovima. U narodnom govoru rijetko se javljaju, pa se zbog neproširenosti na terenu pokolebao jezični osjećaj pisaca, odnosno taj osjećaj nije u svih jednak.

1. NEUJEDNAČENOST SUFIKSA

Poznato je, da književni jezik nije neka kruta, nepromjenjiva tvorevina. Kao što se saobraćajni govor svakoga dana obogaćuje izrazima za nove pojmove, koje usvaja pojedinac, određeni sloj ljudi ili čitava zajednica, tako i književni jezik sadrži u sebi latentne mogućnosti za nove izričaje, za nove načine izraza. Književni jezik sa svojima novim leksičkim, sintaktičkim i morfološkim vrednotama djeluje neprestano na proširenje potencijalnosti izraza u svakidašnjem govoru. Povezanost se tih dviju kategorija može lako pratiti.

Svaka jezična inovacija u književnom jeziku može se opravdati razlozima njene potrebnosti i pravilnosti u sistemu jezika. Ali da ona postane sastavni dio književnog jezika, valja je putem duge upotrebe usvojiti, zabilježiti u gramatici i u pravopisu. Jezični osjećaj i praksa može se promijeniti i u kratkom vremenskom razdoblju od nekoliko desetaka godina. Duh vremena mijenja i duh jezika.

Primijenit ćemo ove općenite konstatacije na naš predmet. Medić-Laurent u svom *Francusko-srpskom rječniku* (kratica *ML*) i Ristić-Kanegra u svom *Enciklopedijskom rječniku srpsko-hrvatskoga i njemačkog jezika* (kratica *RK*) drže se Maretićevih uputa. Usporedio sam oblik pridjeva, o kojima je riječ, u tim rječnicima s načinom tvorbe tih pridjeva u *Hrvatskosrpsko-francuskom rječniku*, Dayre, Deanović i Maixner (kratica *DDM*), u *Hrvatsko-poljskom rječniku* Julija Benešića (kratica *B*) i u gradi za *Rječnik hrvatskoga književnog jezika*, koji je spremao J. Benešić (kratica *Gr*), pa ću iznijeti nekoliko karakterističnijih primjera, da se vide razlike u tim sufiksima, koje nisu uvijek uvjetovane individualnim stavom pojedinog pisca, već i jezičnom praksom.

ML, RK : nečitljiv 534, nedeljiv 562, nedokažljiv 551, nedokučljiv 562, neiskorenljiv 551, neisplatljiv 538, neispunljiv (*ML*-), neistražljiv 556 (*RK*-), neizbrišljiv 555 (*RK*-), neizbrojliv 545, neizdržljiv 565, neizlečljiv 542, neizmerljiv 563 (*RK*-), neizreciv (!) 555, neizvodljiv 555, neizvršljiv 541, nekažnjiv (!) 543, nemerljiv 536, neuaknadljiv 574, neobjašnjiv 556, neocenljiv 544 i t. d. (Brojevi znače stranicu u *ML*, primjeri iz *RK* nalaze se u abecednom redu, crtica uz kraticu naznačuje da tog primjera u rječniku nema.).

B, DDM, Gr : nečitljiv, nedjeljiv, nedokaziv, nedokučiv (i nedokučljiv), neiskorjenjiv, neisplativ, neispunjiv, neistraživ, neosvojiv, nepokolebljiv, neranjiv, neizvršiv, neprevediv, nepromjenjiv i dr.

Iz navedenih primjera vidi se neujednačenost u pisanju (i izgovoru) tih pridjeva i zbrka, koja tu vlada. Istu nesigurnost nalazimo i kod književnika. Mnoge potvrde iz tekstova Krleže, Cesarca, I. G. Kovačića, Šenoe, Novaka, Josipa i Ivana Kozarca, Cirakija, Ivakića i drugih hrvatskih književnika našao sam u građi za *Rječnik suvremenoga književnog jezika*, koja se čuva u Institutu za jezik Jugoslavenske akademije, a mnoge sam primjere i sam ispisao iz njihovih djela. U tu sam svrhu ekscerpirao i sva godišta beogradskog *Našeg jezika* i neke brojeve *Jezika*. Pregledao sam i *Akademijin rječnik* (= *ARj*). Budući da je broj potvrda vrlo velik, ovdje ću samo konstatirati, da u pisaca i leksikografa s dalmatinskog područja preteže upotreba sufiksa *-iv*, premda je i *-ljiv* dosta čest (Mikalja, Voltiggi, Della Bella, Stulić, B. Kašić, Zuzeri, Kavanjin, Pavlinović i dr.), dok u kajkavaca Belostenca i Jambrešića prevladava upotreba sufiksa *-ljiv*. Pisci sjeverne Hrvatske, Bosne i Srbije služe se i jednim i drugim sufiksom bez razlike (A. Kanižlić, Reljković, fra G. Martić, M. Milićević, Popović (njem. rj.) i dr.

Očito je dakle, da u književnom jeziku treba srediti i ujednačiti tu govornu kategoriju. Nigdje nisam mogao opaziti, da se uz pridjeve pozitivnog vida veže jedan sufiks, a uz zanijekane drugi. Različiti sufiksi postoje, ali da označe jednu drugu opoziciju. O tome će biti govora niže.

2. POSTANAK SUFIKSA

Oba sufiksa, ako pretpostavimo da se razlikuju jedan od drugoga, vuku svoje porijeklo iz indoevropskog sufiksa *-vo* < *uo*, koji se većinom upotrebljavao za tvorbu pridjeva: kriv, živ i t. d. (usp. lat. *proclivus*, *fugitivus*, *vivus*). Uz taj sufiks prionuli su pojedini glasovi iz korijena ili osnove riječi i stvorili nove sufikse: tako smo dobili na pr. suf. *-avo* (krvav, ločavъ od loča, skvrnavъ od skvrna, država), od ovoga se dalje razvio, vezanjem na *l*-osnove, sufiks *-lavo*. Tako su nastali i sufiksi *-iv*, *-ljiv*. Prvobitno je na sufiks *-vъ(-vo)* pristupio glas *i* iz glagola IV. vrste i iz imenica *-i*-osnova. U Suprasaljskom zborniku nalazimo *ljubivъ* prema glagolu *ljubiti*, *životvorivъ* prema *tvoriti*, odnosno od imenskih osnova: *lъživъ* prema *lъžb*, *nezlobivъ* prema *zlobb*, u Sinajskom psaltiru *zlobivъ* i dr.

Glas *i* iz osnove počeo se osjećati kao sastavni dio sufiksa, pa se tim novim sufiksom prave tvorbe pridjeva (i imenica) i od drugih osnova: Tako u Supr. prema *qrodъ* čitamo *qrodivъ*, prema *nedqgъ* *nedqživ* »kranklich«, prema *razumъ* *nerazumivъ*, prema *strahъ*, *strašivъ*. Kod imenica: kladivo, predivo, kopriva i t. d. Slično je i u drugim slavenskim jezicima.

Prilaženjem glasa *l* iz osnova sufiksu *-iv* dobiven je sufiks *-liv*, koji se zatim upotrebljava za tvorbu i kod osnova, koje nemaju u sebi glasa *l*. Prema pečalivъ od pečalъ, myslivъ (polj. myśliwy) od myslъ nalazimo trpělivъ, poučalivъ (Supr.) od poučati, a dalje i nerazumьlivъ u Zograf. (u Mar. je nerazumivъ), obidьlivъ (Sav., Kloč.) prema obida, zavidьlivъ (Supr.) od zavida, zavistьlivъ (Supr.) od zavistь, pobědьlivъ (Supr.) od poběda, poslušьlivъ (Supr., Euh.) od poslušati, sьmotrьlivъ (Kloč.) i t. d. (Usp. Vondrak, *Vergleichende Slavische Grammatik*, I. §§ 460–471).

Kako smo vidjeli kod primjera razumivъ: razumьlivъ, dvojstvo upotrebe sufikasa *-iv*, *-liv* javlja se već u najstarije vrijeme. Navest ću još ove primjere, u kojima se sufiksi *-iv* i *-liv* pojavljuju paralelno (Vondrak, *Ibid.*, § 470): nedoživъ i nedožьlivъ, kotorivъ i kotorьlivъ, pozorivъ i pozorьlivъ. Ipak, ovakve paralele u starocrkvenoslavenskom jeziku nisu česte. Većinom se ti pridjevi prave nastavkom *-iv*. Ovdje navodim primjere iz starocrkvenoslavenskih tekstova, koje sam ispisao iz L. Sadnika – P. Aitzetmüllera, *Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten*, Heidelberg, 1955, da bi se vidio količinski odnos jednoga sufiksa prema drugome:

bezmilostivъ S. blagočьstivъ S. bogočьstivъ A. S. blagotvorivъ, bogoposivъ S. bogoljubivъ S. hьdrьlivъ Zb. čedoljubivъ S. dьgotrьpělivъ S. dobročьstivъ S. dobrorazumivъ S. gladivъ S. gněvьlivъ Ps. krъvojadivъ S. krъvorivъ S. krъvotočivъ S. Sk. lěnivъ A. Sk. S. lьstivъ Ps. Es. S. lopotivъ Es. lьživъ Ps. ljubivъ S. ljuborьrivъ S. milostivъ Z. M. A. Ps. Es. Kb. Sk. S. mlьčalivъ S. mьnogomilostivъ Es. S. naprasьnivъ S. nedoživъ S. nemilostivъ C. S. neposlušivъ Es. S. nepravьdivъ Ps. neprerьrivъ S. nerazumivъ Ps. S. nezьlobivъ Ps. Es. S. obidьlivъ C. Sk. S. orazivъ S. orodivъ S. oslušьlivъ S. pamětivъ S. pęgotivъ S. plьtojadivъ S. plьtoljubivъ S. pobědьlivъ S. polučivъ S. poslušьlivъ Es. S. poučalivъ S. pravьdivъ A. Es. Sk. S. prěmьdivъ S. prěmilostivъ Ps. Es. S. prětrěbivъ S. prijaznivъ S. prokazivъ S. pronurivъ Es. S. prozorьlivъ Zb. razьmotrьlivъ H. razumivъ M. razumьlivъ Z. rěčivъ S. rěsnotivъ Ps. Kb. rьvьnivъ Es. S. strašivъ Z. M. S. strupivъ Es. strьpьtivъ Ps. trьpělivъ Ps. C. S. trěstivъ S. velerěčivъ Ps. vьstanivъ S. vьstočivъ Es. zavidьlivъ S. zavistьlivъ S. zlatonosivъ S. zьlobivъ Ps. žestorьdivъ S. životvorivъ S.

Glas *i* u sufiksu *-iv* palatalizirao je u praslavenskom glasove pred sobom, pa je taj sufiks zapravo glasio* *-jivъ*. Ima nekoliko potvrda u ARj iz vremena, kad je u našem jeziku već odavno nestalo toga poluvokalnog glasa *i*, u kojima pisci provode palatalizaciju suglasnika pred sufiksom *-iv*: neodveživ Stul., nerazveživ Mik. Bella. Stul. Kadčič, Mateič, neizrečiv Mik., nepovračiv Kadčič, – jednako kao i pred sufiksom *-ljiv* (nepovračljiv Bjel. Jambr., neobuhičljiv Kašič, neočučljiv Radnić). I suvremeni primjeri dostiživ, neizvrživ mogu se tumačiti ovako: dostig--jiv (ili dostiz--jiv), neizvrg--jiv.

Na taj se način može lako izvesti i vrlo proširen dočetak *-njiv* u pridjeva načinjenih prema glagolima, kojima osnova svršava na *n*-. Kod toga dočetka mogla bi se dopustiti analogija prema glag. prid. pas. (ne-

promjenjiv: nepromijenjen), ali s njima se ne može uvijek povezati tvorba tih pridjeva (usp. vidljiv: viđen, gradiv, gradljiv: građen, dostiživ: dostignut, prenosiv: nošen, nenaplativ: plaćen, iskoristiv: iskorišćen i t. d.). Ponekad postoji veza i s palataliziranim dočetnim konsonantom u osnovi pridjeva na *-an* (*bn̄*), ali ni ta se veza ne može dosljedno provesti.

Ako dakle pretpostavimo jotirani sufiks *-iv*, možemo lako protumačiti i nastavak sufiksa *-ljiv* mjesto *-liv*. Sufiks *-ljiv* dvojakog je porijekla: s jedne strane postao je u glagola, kojima osnova svršava na *l* nastavkom *-iv* > *-jiv*, (na pr. zapaljiv), s druge je strane postao preko epentetskog *l*: *koleb-jiv* > *kolebljiv*. U svim je ostalim primjerima analoškog porijekla.¹

Sufiks *-iv* (a ne *-jiv*), vezan uz osnove, koje svršavaju suglasnikom *n*, rijedak je. Iz novijeg vremena samo: *iskorjeniv* Matoš, Naši lj. i kr. 5, *nehraniv* Gr, *neobraniv* Gr, *neotkloniv* Gr, *neprocjeniv* B, Cloch. 151, *nesravniv* Gr, *neukloniv* Gr (v. o disimilaciji, § 4!). Nastavak *-iv* na dočetni glas *l* imaju danas samo *B* i *DDM* u primjeru *nezamisliv* i *Gr* u *nepreboliv*. U *ARj* ima svega nekoliko primjera takve tvorbe, od kojih jedan nema potvrde (nedjeliv).

Kao što smo vidjeli, iz sufiksa *-iv* razvio se sufiks *-ljiv* u određenim položajima, odakle se zatim analogijom širio i tamo, gdje mu po drugim jezičnim zakonima nije bilo mjesto. Ipak su neke nijanse u razlici značenja djelovale, da su pridjevi, nastali od imenskih osnova, u toku vremena većinom tvoreni sufiksom *-iv*, a pridjevi od glagolskih osnova – nastavkom *-ljiv*.

3. PODJELA PRIDJEVA PREMA TVORBI I ZNAČENJU

Pridjeve, koji svršavaju sufiksom *-iv*, *-ljiv* dijelimo prema osnovama u dvije kategorije, isključujući pri tom one, koji *-i* imaju u korijenu, odnosno, gdje je sufiks samo *-v*, kao u *kriv*, *siv*, *živ*, gdje više nema djelovanja semantičkog realiziranja. U prvu grupu svrstavam pridjeve nastale od imenske osnove. Oni ukazuju na veliko obilje onog svojstva, koje imenska osnova predočuje: *crvljiv* (pun crvi), *milostiv* (pun milosti), *žalostiv* (pun žalosti), *nečastiv* (od *čast*), *jeziv*, *lišajiv*, *pomnjiv*, *sablažnjiv*. Ovamo stavljam i pridjeve *rodoljubiv*, *miroljubiv*, *gostoljubiv* i sl., kojima osnova može biti i glagolska, prema glagolu *ljubiti*, i imenska prema imenici *ljuby* »Liebe, Begehren« kao u pridjevima tipa *milostmilostiv*.

¹ A. Belić tumači postanak sufiksa *-ljiv* drugačije. On ga izvodi od participa preterita na *lj*: »U klasičnom jeziku Vukovu nastavak **iv* se upotrebljava od imenica ž. roda na *ь* (na pr. *milost*: *milostiv*), dok se *ljiv* upotrebljava najčešće od glagolskih osnova. Ja mislim da je on tu i postao. Na stari particip preterita na *lj* od osnova na usneni suglasnik sa dodatim *iv*, on je mogao lako postati (grabiti: **grabljь+iv* = *grabljiv*). Iz takih slučajeva *ljiv* se dalje proširilo. (Litografirana predavatnja *Savremeni srpskohrvatski književni jezik*, II. Nauka o građenju reči, Bgd. 1949. § 162).

Drugu kategoriju čine pridjevi s glagolskom osnovom. Te dijelim na pridjeve, koji označuju svojstvo potencirane sklonosti da se vrši radnja, pa su prema tome aktivnog vida, i na pridjeve, koji znače, da na nosiocu svojstva može (ili ne može) biti izvršena radnja, koju nosi glagolska osnova, pa u sebi imaju pasivni smisao (*upotrebljiv* rječnik, na pr., znači, da rječnik može biti upotrebljen, *neizreciv* označuje svojstvo nečega, što ne može biti izrečeno, *nedokučiv*, što se ne može dokučiti, *neizlječiv* svojstvo onoga, koji se ne može izlječiti, *oprostiv*, što se može oprostiti).² Prve nazivam pridjevima aktivnoga, a druge pridjevima pasivnog značenja. Evo nekoliko primjera jednih i drugih:

a) *dirljiv* »koji dira« I. Kozarčanin, HR 1935, 47; *dopadljiv* Nar. list 21. V. 57, 7, *gorljiv* »fanatique« B, DDM, ML, ARj, G. Martić, Osvet. 5. 12, Nehajev, Vuci 158, Eseji 113, J. Kozarac, Mrtvi kap. 154, 218, Kaleb, Izvan stvari 63, VUS 20. III. 57, 3; *govorljiv* »koji voli govoriti« Šenoa, Kaz. II. 94, J. Jurković, Sabr. prip. II. 62; *hranjiv* A. Mezić, Prva pom. 346, V. Smolčić, MR 1957. 139; *jedljiv* »koji se jedi, colerique« ARj: Vuk, I. G. Kovačić, Dani gnj. 154; *kradljiv* Kušar, Nar. bl. 138; *neosjetljiv* B, DDM, ML, ARj; *nepažljiv* B, DDM, ML, ARj; *nepogrešiv* DDM, ARj, A. Stipčević, Nar. list 30. VI. 57. 2, Cloch. 131, Pol. 26. VI. 57. 10; *nepopustljiv* B, DDM, ARj, Lj. Jonke, Jezik 1956–57. 120; *nepovjerljiv* B, DDM, ARj; *omamljiv* B, DDM, ARj; *plašljiv* (i plašiv u ARj) DDM, ML, Gr, ARj; *pomirljiv* B, DDM, ARj; *prevrtljiv* B, DDM, ML, ARj: Vuk; *proždrljiv* B, DDM, ARj; *radljiv* B, DDM, ARj: Vuk; *snošljiv* B, DDM, ML, ARj; *stidljiv* B, ARj; *strpljiv* B, DDM, ML, Pol. 29. VI. 57. 7; *svadljiv* B; *štedljiv* B, DDM, ML, RK, Pol. 29. VI. 57. 6, Vj.; *šutljiv* B, Cloch. 210; *upadljiv* »frappant« B, DDM, ML; *uvjerljiv* B, DDM, B. Livadić HR 1935. 100, Lj. Jonke, Jezik 1956–57. 121, Nar. list 21. V. 57. 7, Pol. 6. VII. 57. 8; *uzbudljiv* B, DDM, B. Livadić, HR 1935, 45, VUS 15. V. 57. 3, Pol. 25. VI. 57. 11; *zanimljiv* (i *zanimiv*, Ljubić, St. 4. 2) B, DDM, RK, Sreznovski, St. 3. 200, Cloch. 208, VUS 15. V. 57. 6, Pol. 20. VI. 57. 11; *zavodljiv* B, DDM, Pol. 30. VI. 57. 7.

b) *nepobjediv* B, DDM, Dukat, St. Pr. n. s. I. 247, Pol. 5. VII. 57. 2, Vj. 19. III. 57. 3; *neotuđiv* B, DDM; *neosvojiv* B, DDM, Dukat, St. Pr. n. s. I. 222; *neoboriv* B, DDM, ARj, A. Belić, N. J. VII. 163, Vj. Nar. list; *neodoljiv* B, DDM, ARj, Ljubić, St. 4. 2, S. Krešić, Jezik 1956–57. 87, Dukat, St. Pr. n. s. I. 231, Lovrić, Neodoljiva mladost, Cloch. 210, 219, Pol. 29. VI. 57. 11; *neodrživ* B, DDM, S. Živković, N. J. IV. 19, D. Brozović, Jezik 1956–57. 117, I. Stevović N. J. n. s. V. 350, Nar. list 31. III. 57. 8, Pol. 29. VI. 57. 3; *nepremostiv* B, DDM, A. Belić N. J. VII. 37, 257, n. s. VI. 69, *nerazrušiv* ARj, M. Moskovljević N. J. n. s. IV. 68; *objašnjiv* DDM, ML; *pojmljiv* B, DDM, ML, A. Belić, N. J. n. s. IV. 144;

² U ovoj podjeli ne nalaze se pridjevi, u kojima su sufiksi *-iv*, *-ljiv* prošireni kojim vokalom ili sastavljeni s još kojim drugim sufiksom, zatim, koji su sagrađeni od pridjeva i konačno, koji su preuzeti iz drugih slavenskih jezika (tugaljiv, mučaljiv, nehajliv, kičeljiv, darežljiv, spavačiv, ležečiv, ljeporječiv, ljeniv), jer ti pridjevi ili idu u kategoriju drugih sufiksa ili se rijetko upotrebljavaju, a za ovu temu nemaju važnosti.

prihvatljiv B, DDM, ML, ARj, M. Stevanović, N. J. n. s. IV. 151, Vj. 9. V. 57. 2, VUS 27. III. 57. 1; *razumljiv* B, DDM, ML, ARj, Rački, St. I. 93, B. Livadić, HR 1935. 50, S. Babić, Jezik 1956–57. 93, Vj. 15. V. 57. 7, VUS 15. V. 57. 3; *raspoloživ* B, DDM, ML, Gr, ARj, Cloch. 207, Nar. list 5. IV. 57. 3; *rastegljiv* B, DDM, ML, Gr, ARj, Zbornik za nar. živ. 15. 254 (iz Bukovice); *uočljiv* Lj. Jonke, Jezik 1956–57. 69, M. Budimir, N. J. II. 40, A. Mezić, Prva pom. 151, Pol. 30. VI. 57. 7.

Pridjevi pasivnoga smisla razvili su se iz pridjeva aktivnog značenja: ako je netko pun straha, ako se straši, kaže se za nj, da je strašiv (Z. M. S.), ako se ne straši, bit će bestrašiv (Miklošič, *Vergl. sl. Gr.*, 224) ili nestrašiv. Odatle je samo jedan korak do oblika neustrašiv »koji ne može biti ustrašen«.³

Tvorba pridjeva pasivnog značenja najčešća je od osnova 4. glag. vrste. Ima znatan broj pridjeva, načinjenih prema osnovama glagola 5. vrste (na *-ati*), nekoliko njih prema osnovama 2. vrste (*stušljiv* ML, DDM, *nesmržljiv* ML, *rastegljiv* B, DDM, ML, Gr, ARj, *neizbježiv* B, DDM, ARj, Lj. Jonke, Jezik 1956–57. 73, D. Brozović, *ibid.* 115, *nepotonljiv* ML, *neutrnjiv* Gr, *zgušnjiv* ML, i historijske potvrde: *neizvrživ* Jur. pol. term., *neprionjiv* Stul., *povenljiv* Jamb., *nesmržljiv* Bjel. Stul., *nepovenutljiv* Bella, Volt., *nekrenutiv* Bella, Stul.), svega nekoliko pridjeva prema trećoj (*neizgoriv* B, DDM, Gr, ARj, *nepredvidiv* B, Gr, *nesagoriv* B, DDM, *razumljiv* (potvrde vidi u § 3!), *vidljiv* B, DDM, ML, VUS 3. IV. 57. 11, Pol. 22. VI. 57. 11, *zastariv* DDM i slične složenice tih glagola) i prvoj vrsti (*neizvediv* B, DDM, Gr, ARj i dalje od ved-ti: *neprevediv* Gr, *neprovediv* B, DDM, Gr, D. Brozović, Jezik 1956–57. 117, zatim *jediv* B, DDM, ML, ARj, *neiscrpiv* B, DDM, Gr, ARj, *prozriv* ML, *neraspletiv* DDM, Gr, ARj) i samo jedna potvrda za tvorbu prema 6. vrsti: *oporežljiv* ML, *oporeziv* DDM (ako nije prema *oporeziti* ili *oporezati*, koji glagoli nisu potvrđeni).

Pridjevi pas. značenja tvore se u pravilu od glagola perfektivnih i prelaznih, pridjevi akt. značenja od trajnih i neprelaznih. Izuzetaka ima i u jednoj i u drugoj kategoriji, ali su pridjevi, stvoreni suprotno ovome pravilu, često neobični, odudaraju od jezičnog sistema i obično se zamje-

³ Taj je razvoj A. Belić prikazao ovako: »U savremenom jeziku pridevi na *ljiv* dobili su veliku rasprostranjenost i postali su jedna od najproduktivnijih pridevskih kategorija. Njihov je razvitak išao kod glagola približno u ovom pravcu: a) građenje prideva od radnih (prelaznih) glagolskih osnova sa značenjem osobine (radljiv i sl.); b) pošto znači osobinu takvo građenje – sve se više širi na neprelazne glagole (*ču-tljiv*, *spādljiv* i sl.); v) podjednako širenje i na povratne glagole (*plašljiv* »koji se plaši« pored mogućeg prelaznog značenja »koji plaši« od plašiti); g) odavde se, sasvim prirodno, razvija značenje, pošto je ono uzelo na sebe karakter osobine, »radnja koja se rado vrši«, »koja se lako može vršiti« i sl.; d) od gornje refleksivne nijanse počinje se razvijati i pasivno značenje (isp. kod Vuka (u Boci) *manljiva* para, t. j. »koja nije s trudom i s pravdom stečena, nego izmamljena« isp. takođe *opāžljiv* »koji se može opaziti«, »koji biva opažen«, *smešljiv* »kojemu se smeju«, »smešan« i sl.« (o. c. § 163). – Rezultat je isti: pasivno se značenje tih pridjeva razvilo preko aktivnoga.

njuju pridjevima na sufiks *-an* kao pravilnijima, ili se njihovo značenje opisuje: (akt.) *neposlušiv* D. Bogdanić (ARj), *neposlušljiv* Stul. – *neposlušanan*, *neocutiv (-ljiv)* Stul. Radnić, Kanižlić – *neocutan*, *nepresahnjiv* Gr *-nepresušanan*, *poduzimljiv* B *-poduzetan*, *povratljiv* B, DDM, ML, ARj *-povratan*, *prevarljiv* B, DDM v. *prijevvaran*, ARj, *prezriv* B v. *preziran*, *utješljiv* B, DDM v. *utješanan*; (pas.) *lomljiv* B, DDM, ML, ARj – *lomanan* za razliku od *slomljiv* DDM, ML, ARj, *gonljiv* ML »onaj, koji se može goniti«, *cepljiv* ML »koji se može cijepati, dijeliti fissile«, *kupljiv* DDM, ML, *birljiv*, DDM, ML, *kvarljiv* ML, *mjerljiv* B, DDM, ML, ARj, *dišljiv* DDM, ML, *nošljiv* DDM, ML, ARj prema *snošljiv*, *mešljiv* ML.

4. NEKE FONETSKE POJAVE

U ovih pridjeva nije uvijek provedeno jednačenje suglasnika po mjestu (načinu) tvorbe. Prema gramatičkim normama o tome jednačenju glasovi *s*, *z* ispred palatala *lj*, *nj* prelaze u *š*, *ž*. Brabec, Hraste, Živković u svojoj *Gramatici* (Zgb, 1952) na str. 29. kažu, da se to prelaženje ne vrši u dva slučaja: 1. ako se glasovi *s*, *z* nalaze ispred *lje*, *nje*, gdje je stoji prema glasu *ě*: posljednji; 2. kada su ti glasovi ispred *lj*, *nj*, a nalaze se na kraju prefiksa: razljutiti, izljubiti. O tome, kako se ponašaju ti glasovi u našim pridjevima, ne kaže se ništa. O toj asimilaciji rekao je Daničić u *Osnovama jezika srpskoga ili hrvatskoga* (str. 95. i 96.) ovo: »pred *lj* samo se glasovi *z* i *s* mijenjaju u *ž* i *š* (prelažljiv, košljiv), a i oni ne svagda (popuzljiv), ostali glasovi pred *lj* ostaju kakvi su u osnovama koje su pred njim (a kad kad samo uz riječi u kojima je po pravilu u osnovi do koje dolazi *lja* već promijenjeno koje suglasno, mijenja se i u drugima: ... bojažljiv i bojazljiv (mjesto bojaznljiv, osnova je pred *lj* koja je u bojaznъ).« Daničić potvrđuje svoje tumačenje ovim primjerima: »tužljiv (osnova u s-tužiti se, bez prijedloga), smješljiv (jamačno je mjesto smjehljiv, pa je *h* promijenjeno na *š* samo prema drugim riječima), bolešljiv (od boleznъ), bolešljiv (bolest), brižljiv (brižiti), žižljiv (pred *lj* je osnova, koja je u žižak, ali okrnjena), kišljiv (kiša), strašljiv (tu će biti gotovome adjektivu strašiv samo umetnuto *lj*, da bi se izjednačio s drugima).« (Ibid. 96, 97.)

Našao sam samo ove potvrde, gdje *s*, *z* u osnovama na *n* ne prelaze u *š*, *ž*: *kazniv* Šul. Jur. pol. term.; *nekazniv* ibid.; *kaznjiv* Zbornik zak. 1874. i *nerazjasniv* Gr. Inače uvijek nalazimo prelaženje glasova *s*, *z* u *š*, *ž*: *kaznjiv* B, DDM, ML, *nekaznjiv* B, DDM, ML, *neobjašnjiv* B, DDM, ML, Gr, Pol. 26. VI. 57. 12, *nerazjašnjiv* B, DDM, RK, Gr, Nar. list 30. VI. 57. 11, *zgušnjiv* ML, *objašnjiv* DDM, ML.

I u *-l* osnovama dolazi u velikoj većini slučajeva do asimilacije, osim uz glagole *vezati*, *smrznuti* u ARj i *stezati* u B i ARj. Međutim i kod tih glagola, uz oblike *nerazvezljiv*, *nesmrzljiv*, *stezljiv* pojavljuju se i *neraz-*

vežljiv Kašić, Velikanović, Leaković, *nesmržljiv* ML, *stežljiv* Šul., DDM. Moglo bi se dakle radi ujednačavanja i radi striktnog provođenja gramatičkih pravila i jezičnih zakona i ovdje prihvatiti oblike s palataliziranim spirantima, kad oni dolaze uz sufiks *-ljiv*.

Važan je nadalje problem disimilacije, jer i uslijed ove glasovne pojave dolazi do zamjene jednoga sufiksa s drugim i do neujednačenosti oblika, s kojima se sukobljavamo svakog dana. Tako, dok je u istočnom, ekavskom narječju oblik *izlečljiv* ML, RK moguć i običan, s ijekavskim izgovorom glasa *ě* (jat) lomi se u tom pridjevu jezik, pa je mjesto *izlječljiv* običniji oblik sa sufiksom *-iv*: *izlječiv* B, Gr. Isto se to događa s pridjevima *gnojljiv* ML, *spojljiv* ML, *usvojljiv* ML, i sl., tako da su danas mnogo češći oblici *spojiv*, *neosvojiv* B, DDM, Gr, Dukat, St. Pr. n. s. I. 222, *neodvojiv* B, Gr, J. Vuković, Jezik 1956–57. 139, *isključiv* B, DDM, ARj, J. Hamm, Jezik 1956–57. 79, M. Hraste ibid. 107, A. Belić, N. J. VII. 35, 167, T. Ujević, ojađ. zv. 14, J. E. Tomić, Melita 349, P. Skok, St. Pr. n. s. I. 190, A. Ranković, Vj. 28. III. 57. 2, Veljko Petrović VUS 15. V. 57. 6. U ARj se kaže, da je »u djeliv nastavak samo *-iv* (kao u milostiv, plašiv i t. d.), a u djeljiv je *lj* uzeto prema lažljiv, marljiv, stidljiv i t. d.«. Ipak, mogao se dobiti isti rezultat i depalatalizacijom sufiksa zbog glasa *j* u osnovi (usp. i *prosvjetliv* Stul., *nesagnjiliv* Blago turl.) kao i u navedenim primjerima, gdje glagolska osnova svršava glasom *j*.

Prema oblicima kao što su *izlječiv*, *isključiv*, *neuklonjiv* DDM, Gr, ARj, *neotklonjiv* B, DDM, ML, ARj, *neraščlanjiv* J. Vuković, Jezik 1956–57. 138, *nenaplativ* B, DDM, Gr običniji su kod nas i *nedokučiv* DDM, Gr, *protumačiv* DDM, *nepromočiv* B, DDM, Gr, ARj.

Sufiks *-ljiv* neobičan je u pridjeva, nastalih od glagolskih osnova, koje svršavaju na dva ili više suglasnika. U većini slučajeva tada mora pristupiti sufiks *-iv*, jer u protivnom slučaju nastaju konsonantske skupine, koje se teško artikuliraju. Pridjevi *neoskvrnjiv* B, Bella, Kašić, Stul., *neutrnjiv* Gr, *nenadmudriv*, *razjašnjiv* DDM, ML, *navodnjiv* DDM, ML, *neodobriv* ML, *razbadriv* Gr, *zgušnjiv* ML i slični, ne mogu se tvoriti sufiksom *-ljiv* (bilo bi nakaradno: *nenadmudrljiv*, *neutrnjljiv*, *razjašnljiv*, *navodnljiv*, *zgušnljiv*!). I oblici kao što su *neispunljiv* DDM, ARj, *neocjenljiv* ML, *neuračunljiv* B, DDM, *promjenljiv* B, DDM, ML, RK, ARj, Pol. 20. VI. 57. 7 neprikladni su, jer se konsonantska grupa *nlj* vrlo teško izgovara. Da su se pri tvorbi ovih riječi katkada stvarali veoma čudni oblici, najbolji nam je primjer pridjev *smanjliv* (od glagola *smanjiti*), koji ima ML. Ovdje se zaboravilo, zbog analogije prema pridjevima tipa *neuračunljiv*, da je u osnovi *nj*, a ne *n*.

Ne mogu se dakle svi ovi pridjevi pasivnoga smisla praviti samo sufiksom *-ljiv*, ako su zanijekani, kako je to preporučio Maretić. Zanijekanost nije ovdje glavna semantička kategorija, jer isti jezični zakoni vrijede i za pozitivan i za negativan vid pridjeva. Bitna je semantička opozicija *aktivnost* : *pasivnost*, i tu se javljaju razlike, ali one nisu u potpunosti provedene, upravo zbog fonetskih razloga.

5. SEMANTIČKA BIFURKACIJA

Težnja je jezika, da pri tvorbi riječi za svaku kategoriju odredi jedan sufiks kao dominantan, da svaki sufiks bude jednoznačan, a ne višeznačan. Određeni semantički pojam traži, da se za nj ustali jedan morfološki oblik, to jest, svaki pojedini sufiks treba da bude nosilac *određenog* značenja. Premda danas nije još izvršeno razgraničenje značenja nastavaka *-iv* i *-ljiv* u potpunosti, ipak je već u velikom opsegu zavladała fonološka opozicija: *suff. -iljiv* : *suff. -v* određuju se kao *pridjev akt. značenja* : *pridjev pas. značenja*. Dakako, problem nije tako simplificiran, jer ovdje djeluju osim semantičkih uzroka i drugi zakoni, naročito fonetski, pa tako nemamo uvijek jasnu i sigurnu podjelu po semantici, već se kategorije miješaju. Ipak, tendencija razvitka je ovakva:

nepopustljiv	: nedopustiv
zavodljiv	: neprevodiv, neprevediv
nepažljiv	: neopaziv
jedljiv	: jediv
neprilagodljiv	: neodgođiv
strašljiv	: neustrašiv
uvredljiv	: nepovređiv
snošljiv	: prenosiv
izdržljiv	: neodrživ
nesnalazljiv	: nenalaziv
radljiv	: obradiv
neizbirljiv	: neizberiv
kidljiv	: neotkidiv
nesuzdržljiv	: nezadrživ
podnošljiv	: podnosiv

Ovakva se opozicija javlja i u odnosu *gorljiv* (čovjek): *gorivo* (drvo) prema odnosu: *jedljiv* (čovjek): *jedivo* (voće).

U Akademijinu rječniku pridjev *povratljiv*, s potvrdom iz Jambrešića i Vuka ima značenje »onaj, koji se povraća«, a *povrativ*, s potvrdom iz Stulića i M. Milićevića, značenje »onaj, koji se može povratiti«. Vjerojatno je razlika u značenju djelovala na oblik riječi.

U staroslavenskom jeziku semantičke opozicije *aktivnost* : *pasivnost* u tih pridjeva nije bilo, ona se javlja tek kad u jeziku prestaje živjeti particip prez. pas. na *-mъ* < *mo*. Particip prez. pas. značio je prvotno, da biva vršeno ono, što glagolska osnova kaže, na pr.: (kod *e-o* glag.) *nesomъ* »biva nošen«, (kod *ie-io* glag.) *glagoljemъ* »biva govoren«, (kod *i* glag.) *molimъ*, (kod atematskih glagola) *jadomъ* »koji biva jeden (gegessen werdend)«. Odgovarajuće forme (u odnosu prema praslavenskom) u našem su se jeziku sačuvale samo u nekih pridjeva kao *pitom*, *lakom*, a kao participi postoje samo u baltičkim jezicima; lit. *nešamas* »getragen werdend«, galimas »möglich«, sakomas »gesagt werdend« (usp. Bernhardt Rosenkranz, *Historische Laut- und Formenlehre des Altbulgarischen*, Heidelberg 1955, str. 130). Iz ovoga značenja participa razvilo se

značenje, koje danas imaju pridjevi pas. smisla na *-iv*, *-ljiv*: *nedvižimō* prvo »unbewegt«, pa zatim »unbeweglich« (Aitz. Es. C. S.), *nepobēdimō* prvo »unbesiegt«, zatim »unbesiegbar« (Aitz. C. S.), *nedovēdimō* »unvorstellbar« (Aitz. Es.), *neodržimō* »unfassbar« (Aitz. Es.), *neiscēlimō* »unheilbar« (Aitz. S.). Tako značenje pridjeva *nepobjediv* u potpunosti odgovara značenju participa *nepobjedim*, istog su značenja *neodrživ* i *neodržim*, *neiscjeljiv* i *neiscēlimō*, *nerazoriv* i *nerazorim* i t. d. Prema participima *i*-osnova zamjenjuju se i participi drugih osnova pridjevima na *-iv*, usp. *nesomō* : *nosiv*, *jadomō* : *jediv*.⁴

Particip prez. pas. nalazimo u pridjevskoj službi još u 15. i 16. vijeku. ARj ima za particip *nepokolebim* »onaj, koji se ne može pokolebati« (od glagola pokolebiti) četiri potvrde iz isprava toga vremena, od kojih je samo jedna srpskoslavenska. Tu je i *nenasitim* Š. Budinića. U Aleksandridi iz 1. pol. 16. vijeka nalazimo primjere: nevidimi otac (*Jagić*, St. 3, 313), Eremie prorok nevidim bi (*ibid.*), neugašaemi svitilniče (*ib.* 317), ... bogu ... proslavljenomu, nedoznanomu, nevidimomu i neizrečenomu i beskonačnomu (*ib.* 276), ... i vsim vidimim i nevidimim tvarem tvorče (*ibid.*). Više potvrda nisam tražio. Budući da je ruski jezik, koji i danas čuva taj oblik, u velikoj mjeri djelovao na srpski književni jezik, na istoku i kasnije nalazimo riječi kao što su *nepobjedim-ost* (Vuk, Dan. 1. 90: On je o ruskoj nepobjedivosti toliko bio uvjeren), *nevidim* (Benešić: nevidim v. nevidljiv), koje su danas čakako sasvim napuštene.

Jedan od razloga, kako je došlo do ove semantičke razdiobe nastavaka *-iv* i *-ljiv* možda leži u ovome: Pridjevi na *-iv* vežu se kadšto u svijesti s glag. prilogom glagola IV. vrste na *-iv*, s kojim često imaju isti oblik, pa se u njihovoj tvorbi proširio sufiks *-ljiv* na račun sufiksa *-iv*. Danas opažamo obratni proces. Particip perf. na *-vši* prevladao je u književnoj i govornoj praksi oblik participa na *-iv*, pa pridjevi na *-iv*, kao što su *nedokučiv*, *nepremostiv*, *nepobjediv*, *neustrašiv* postaju nosioci ove semantičke kategorije pasivnosti, tako da se za njima povode čak i oni, u kojima bi bio pravilniji oblik na *-ljiv* (*nepokolebiv DDM*, *nepopraviv Vj.* 16. III. 57. 2, *Pol.* 25. VI. 57. 9).

6. DANAŠNJE STANJE

Iz pregleda historijskog razvoja tih sufiksa vidjeli smo, da se oba upotrebljavaju jednako i paralelno već od najstarijih vremena, a određuju ih glasovni zakoni uz usporedno djelovanje semantičkih razlika. Pokušao sam, da iz potvrda izvedem zaključke, koji bi sufiks uz pojedine dočetne glasove glagolskih osnova, od kojih se pridjevi pasivnog značenja tvore, bolje odgovarao i koji je običniji, češći. Da bi slika o nji-

⁴ Budući da su pridjevi na *-iv*, *-ljiv* zamijenili glagolske pridjeve i vrše njihovu službu, sačuvala se u njima jaka veza s glagolom, pa bi donekle, u nedostatku prikladnijeg, bio opravdan termin *pridjev pasivnog* (ili *aktivnog*) *značenja*.

hovoj upotrebi bila potpuna, iznosim i opažanja o pridjevima, u kojima su ti sufixi nosioci aktivnog značenja. Uz svaku grupu glasova navest ću samo nekoliko karakterističnih potvrda, jer u ovoj prilici nije moguće objaviti sve, koje sam skupio.

Labijali *p*, *b*, *m*, *v*, (za *f* nemam primjera, jer je taj glas u našem jeziku rijedak, a od stranih, neslavenskih riječi, usvojenih u naš jezik, ti se pridjevi ne prave) imaju nastavak *-ljiv* u pretežnom broju potvrda. To je i razumljivo, kad se ima na umu, da je glas *l* ovdje epentetičan. Kolebanja u sufixima najmanja su kod glasova *m* i *v* (ovdje su oblici sa *-iv* uglavnom iz *ARj*); kod glasa *b* nalazimo sufix *-iv* i u nekoliko potvrda iz novijeg vremena; uz glas *p* odstupanja su najčešća, ali uz sve primjere na *-iv* današnji leksikografi upotrebljavaju paralelno i oblike na *-ljiv*, a u *ARj* isti pridjevi, koji u Mikalje, Della Belle i Stulića svršavaju na *-iv*, imaju nastavak *-ljiv* u Belostenca i Voltiggija. Prema tome moglo bi se uzeti kao pravilo, da se u tvorbi pridjeva pas. značenja iza labijala uvijek upotrebljava sufix *-ljiv*. Primjeri: *p+lživ*: cepljiv *ML*, *ARj nar. govor u Srbiji*, neiscrpljiv *B*, *DDM*, *ML*, *ARj*, neodlepljiv *ML*, neopipljiv *B*, *DDM*, *ML*, neustupljiv *DDM*, *ML*, potkupljiv *B*, *DDM*, rastopljiv *B*, *DM*, *Gr*, *ARj*; *p+iv*; natopiv *ARj*, neiscrpiv *B*, *DDM*, *Gr*, *ARj*, neopipiv *Gr*, nerasklopiv *DDM*, otkupiv *ARj*, rasejepiv *ARj* (u mnogim primjerima ovdje dolazi nastavak *-iv* kao rezultat disimilacije zbog uzastopnog slijeda likvida); *b+lživ*: neupotrebljiv *B*, *DDM*, *RK*, *Gr*, *ARj*, *Pol.* 12. VII. 57. 8, nepokolebljiv *B*, *ML*, *RK*, *Vj.* 13. VI. 57. 2; *b+iv*: neistrebiv *DDM*, nepokolebiv *DDM*, *Gr*, neprispodobiv *B*, *Gr*; *m+lživ*: lomljiv *B*, *DDM*, *ML*, nepojmljiv *B*, *DDM*, *RK*, *Gr*, pripitomljiv *DDM*, *ML*, nerazumljiv *B*, *DDM*, *ML*, *RK*, *Gr*, *ARj* i dr.; *m+iv*: lomiv *ARj*, nepojmiv *G*, neslomiv *B*, *Gr*, razumiv *ARj*; *v+lživ*: ispravljiv *B*, *ML*, neobjavljiv *ML*, nepopravljiv *B*, *DDM*, *ML*, *Gr* i dr., nerastavljiv *DDM*, *ML*, *ARj*; *v+iv*: nepopraviv *Vj.* 16. III. 57. 6, druge potvrde samo iz *ARj*.

Pridjevi aktivnog značenja u ovom slučaju imaju uvijek nastavak *-ljiv*. Izuzetak od ovog pravila bili bi samo pridjevi tipa gostoljubiv, miroljubiv, koji se u takvu obliku pišu od najstarijih vremena, a kako sam naprijed pokazao, možemo ih svrstati u pridjeve nastale od imenskih osnova (o kojima ovdje ne raspravljam).

Vrlo su rijetke potvrde nastavka *-ljiv* uz glas *j*. Tu redovito dolazi *-iv*. I u pridjeva aktivnog smisla uz glas *j* nema sufixa *-ljiv*. Evo nekoliko primjera tvorbe prid. pas. znač.: *j+iv*: neizbrojiv *B*, *Gr*, *B. Livađić*, *HR* 1935. 100, *ARj*, neodvojiv *B*, *J. Vuković*, *Jezik* 1956-57. 139, neosvojiv *B*, *DDM*, *Gr*, *V. Dukát*, *St. Pr.* n. s. I. 222, nespojiv *B*, *DDM*, *Gr*, *Cloch.* 210, *Pol.* 5. VII. 57. 2; *j+lživ*: neosvojljiv *ML*, neprebrojljiv *ARj*, nespojljiv *ML*.

Glas *n* u velikoj se većini slučajeva palatalizira i ima nastavak *-iv*. I u grupi pridjeva aktivnog značenja češći je ovdje nastavak *-iv*. Potvrde pasivnog značenja nastavka *-iv*, *-ljiv*: *n+iv* (bez jotacije: braniv

ARj, neizmjeniv *ARj*, neocjeniv *ARj*, neoskvrniv *ARj*, nepromjeniv *ARj* (druge potvrde vidi u §2!); *n+jiv* : mjenjiv *T. Ujević, Dokonice* 41 navodnjiv *DDM, ML*, neiskorjenjiv *B, DDM, Gr*, neispunjiv *DDM, Gr, ARj*, neobjašnjiv *B, DDM*, neobranjiv *Nar. list* 17. IV. 57. 6, neotklonjiv *B, DDM, ML, ARj*, nepromjenjiv *DDM, Gr, ARj*, obelodanjiv *ML*, ranjiv *DDM, ARj*, smanjiv *DDM*, zgušnjiv *ML* (druge potvrde v. naprijed, § 4!); *n+lživ* : iskorenjiv *ML*, izmjenjiv *B, DDM, ML, ARj*, neizračunljiv *B, DDM, ML*, neispunljiv *RK, ARj*, neocenljiv *ML*, neotklonljiv *ML*, nepotonljiv *ML*, neuklonljiv *DDM, ML*, nezabranljiv *ML*, primjenljiv *B, DDM, ML*, raščlanljiv *ML*.

Glas *l* nije prešao u *lj* samo u nekoliko pridjeva iz *ARj* (naseliv, nedjeliv, netaliv, prosvjetliv, nesagnjiliv), u neproboliv *Gr* i nezamisliv *B, DDM*. Inače svi pišu ovdje *-lživ*.

Ako je kod glasa *g* nakon palatalizacije toga glasa jasna veza s osnovom, pridjevi se prave nastavkom *-iv* : neizvrživ *ARj*, dostiživ *Gr*, nedostiživ *B, Gr, Cloch.* 209, Vj. 19. III. 57. 3, neizbježiv *B, DDM, ARj* i dr. U suprotnom slučaju, kad ostaje osnovno *g*, na nj prijanja *-lživ* : ras-tegljiv *DDM*, neopovrgljiv *DDM, ML*, tegljiv *DDM, ML*.

Tvorba na glas *h* nije uobičajena. Ima svega jedan, Jambrešićev primjer : *nejahlživ*. Za treći velar *k* nemam direktne potvrde, osim ako se ne krije u kojem primjeru na *č* (na pr. akt. *plačljiv* od **plak-lživ*). U principu i za ova dva glasa vrijedi ono, što sam rekao uz *g*.

Uz dental *t* nalazimo podjednak broj potvrda za obje tvorbe. U najvećem broju primjera pisci se služe sufiksom *-lživ*, ako je ispred dočetonog *-t* vokal, a ako je pred glasom *t* konsonant, *-lživ* upotrebljava samo *ML* (u primjeru *nedopustljiv* i *B*) od suvremenih, i *Belostenec, Jambrešić* i *Voltiggi* od starih pisaca rječnika. Dakle: čitljiv *B, DDM, ML, RK, Gr*, shvatljiv *B, DDM, ML, RK, Gr*, neprihvatljiv *DDM, Gr*, neprimjetljiv *DDM, ML, Gr*, nepopravljiv *ML, ARj*, ali: nenadomjestiv *B, Gr*, neoprostiv *B, DDM, Gr, ARj*, nepremostiv *B, DDM, Gr*, neuništiv *B, DDM, Gr*. Od ovog pravila odstupaju samo pridjevi *neukrotiv, neuskrtiv* i *neuplativ, nenaplativ, neotplativ*, koji su u ovakvu obliku mnogo obilnije potvrđeni nego u obliku *neukrotljiv, neuskrtljiv, nenaplatljiv*. Oni su izgubili sufiks *-lživ* zbog uzastopnog slijeda likvida. Naravno, mora se dopustiti razlika u sufiksaciji, ako su sufiksi nosioci različitog značenja, na pr.: *popustljiv* »koji popušta«, *nedopustiv* »koji se ne može dopustiti«.

Za razliku od glasa *t*, uz koji je običnija tvorba sa *-lživ*, danas većina pisaca upotrebljava uz dental *d* nastavak *-iv*. (Riječ je o pridjevima pasivnoga smisla, pridjevi aktivnog značenja imaju uz glas *d* bez izuzetka nastavak *-lživ*: dopadljiv *Nar. list* 21. V. 57. 7, jedljiv »colérique« *DDM, ARj, Vuk, Gr, I. G. Kovačić, Dani gnj.* 154, kradljiv *Gr, Kušar, Nar. bl.* 138, stidljiv *B, ARj*, radljiv *B, DDM, Gr, ARj*, štedljiv *B, DDM, RK, A. Mezić, Prva pom.* 154, *Pol.* 29. VI 57. 6, upadljiv »frappant« *B, DDM,*

ML, Cloch. 219, *A. Mezić, Prva pom.* 151, uvredljiv *B, DDM, ML, Cloch.* 121, 224, uzbudljiv *B, DDM, ML, B. Livadić, HR* 1935. 45, *VUS* 15. V. 57. 3, *Pol.* 25. VI. 57. 11, zavodljiv *B, DDM, ML, Pol.* 30. VI. 57. 7). Prihvatljivih odstupanja ima samo nekoliko: vidljiv, nevidljiv *B, DDM, ML, VUS* 3. IV. 57. 11, *Pol.* 22. VI. 57. 9, jer je tako uobičajeno od najstarijih vremena, ali uz nepredvidljiv češće su potvrde nepredvidiv; nepovredljiv, *B, DDM, ML, ARj*, ali može biti i nepovrediv *B, DDM, Gr* (tu je jaka veza s akt. uvredljiv); sprovodljiv i svodljiv *DDM, ML*, ali i provediv *B, J. Hamm, Jezik* 1956–57. 79, neprovediv *B, DDM, Gr, D. Brozović, Jezik* 1956–57. 117.

Jaka semantička razdioba aktivnost: pasivnost provedena je i u sufiksima osnova, koje svršavaju na glas *r*. Dok pridjevi aktivnog značenja odreda imaju nastavak *-ljiv* (dirljiv *B, I. Kozarčanin, HR* 1935. 47, uvjerljiv *B, DDM, Jonke, Jezik* 1956–57. 121, *B. Livadić, HR* 1935. 100, *Nar. list* 21. V. 57. 7, *Pol.* 6. VII. 57. 8, nepomirljiv *B, DDM, ML, ARj, Gr, Vj.* 19. III. 57. 3, povjerljiv *B, DDM, RK, ARj, Vl. Dukac, St. Pr.* n. s. I. 216, *Cloch.* 220, 221, *Pol.* 2. VII. 57. 2, gorljiv *DDM, ML, ARj, Gr, Nehajev, Vuci* 158, *Nehajev, Eseji* 113, *Kaleb, Izvan stvari* 63, *Cloch.* 181, *VUS* 20. III. 57. 3, varljiv *B, DDM, RK, Pol.* 22. VI. 57. 11 i t. d.), pridjeve pas. smisla većina pisaca pravi nastavkom *-iv*: mjeriv *DDM, ARj*, neizgoriv *B, DDM, ARj*, neizgovoriv *B, DDM, Gr, ARj*, neoboriv *B, DDM, Gr, ARj, A. Belić, N. J.* VII, 163, *Vj.* 18. IV. 57. 2, *Nar. list* 21. V. 57. 7, neosporiv *B, DDM*, neostvariv *B, DDM, Gr*, nerazoriv *DDM, Gr*, nesagoriv *B, DDM*, neutjeriv *B, DDM, Gr*, odobriv *ML*, zastariv *DDM*. Odstupaju: nedodirljiv *DDM*, neizmirljiv *DDM*, birljiv *DDM, ML* zbog jake semantičke veze s akt. dirljiv, pomirljiv, izbirljiv) i pridjevi pokvarljiv, svarljiv raširljiv.

Uz sibilant s aktivni se pridjevi prave sufiksom *-ljiv*, pred kojim s prelazi u š (*snošljiv B, DM, ML, ARj*), pasivni svršavaju na *-iv*: neizbrišiv *B, DDM, Gr, Vj.* 19. III. 57. 2, *Pol.* 30. VI. 57. 15, neopisiv *B, DDM, Gr, RK, Pol.* 20. VI. 57. 8, neugasiv *DDM, Gr, ARj*, nosiv *B, DDM, Gr*. Izuzeci su: usišljiv *ML* (da se izbjegnu dva s, jedno iza drugoga), spašljiv *ML*, stišljiv *DDM, ML*, ali to su neobične riječi i bolje je pojam opisati. Takav razvoj sufiksacije nastao je ovdje, jer se palatalizacijom glasa *s* lako gubi semantička veza s osnovom: mešljiv *ML* je pridjev od glag. mijesiti, a ne miješati, stišljiv od stisnuti, a ne od stišati. Ponekad je nemoguć oblik na *-šljiv* (na primjer neopisiv ne može biti neopišljiv).

U tvorbi pas. značenja uz glas *z* većinom se veže sufiks *-iv* (akt. *-ljiv*). U nekoliko je primjera moguća tvorba i sa *-ljiv*. Tada se *z* palatalizira zbog asimilacije po mjestu artikulacije (o dočetku *-zljiv* v. § 4.). Evo nekoliko potvrda s nastavkom *-iv*: nedokaziv *DDM, Gr*, neopaziv *Gr, ARj*, neopoziv *B, DDM, Gr*, neporaziv *Gr*, oporeziv *DDM*. Primjeri sa *-ljiv* rijetki su: opažljiv, neopažljiv *ML, Gr, ARj* (zbog veze s akt. pažljiv), nesmržljiv *ML* (od smrznuti kao stišljiv od stisnuti, moguće je, da je dočetni glas osnove *n*, koji se palatalizira u *nj*, disimiliran po tipu pažljiv od pažnja, sumljiv od sumnja; u tom slučaju išao bi taj primjer

gore pod *n*), *nezajazljiv B, DDM, RK, Gr, nezaražljiv DDM, stežljiv DDM, ARj, rastežljiv DDM, Gr, ARj* (od *rastezati, ne od rastegnuti*).

Uz palatale *š* i *ž* običniji je sufiks *-iv* (u akt. *-ljiv*): *nadmašiv DDM, neistrošiv Gr, neizvršiv B, DDM, nenadmašiv B, DDM, Gr, nenarušiv Vj. 19. IV. 57. 3, nepresušiv B, DDM, Gr, ARj, nerješiv B, DDM, Gr, B. Livadić, HR 1935. 101, neustrašiv B, DDM, Gr, ARj, B. Livadić, HR 1935. 101, Cloch. 208, Vj. 19. III. 57. 1, Nar. list 19. V. 57. 19., Pol. 6. VII. 57. 6, neutješiv Gr; neodloživ DDM, ARj, neodrživ B, DDM, Gr, D. Brozović, Jezik 1956–57. 117, Nar. list 31. III. 57. 8, Pol. 29. VI. 57. 3, nesloživ B, Gr, optuživ DDM, raspoloživ B, Gr, ARj, DDM, Cloch. 207, Nar. list 5. VI. 57. 3. Primjeri na *-ljiv* uglavnom su iz *ML* i *RK*. Svega nekoliko njih nalazimo i u drugih kao usporedni oblik: *neustrašljiv B 2, ML, neutješljiv DDM, Gr, zgrušljiv DDM 2, ML; neistražljiv ML, Gr, ARj, nezadržljiv B, DDM, ML, Gr, umnožljiv DDM 2, ML*.*

Uz *nj* dolazi *-iv*: *smanjiv DDM, stanjiv Gr*.

Uz *ć, đ* dolazi *-iv*: *priopćiv, nepriopćiv Gr, otuđiv, neotuđiv B, DDM*.

Uz *č* u velikoj većini potvrda nastavak je *-iv*: *isključiv (v. § 4!), izlječiv B, ML, nedokučiv DDM, Gr, neizlječiv B, DDM, Gr, ARj, Cloch. 98, nepromočiv B, DDM, Gr, ARj, protumačiv DDM*. Izuzeci su: *preporučljiv ML, A. Mezić, Prva pom. 152, Pol. 20. VI. 57. 6, poučljiv B, DDM, ARj* i *uočljiv B, Lj. Jonke, Jezik 1956–57. 69, M. Budimir, N. J. II, 40, A. Mezić, Prva pom. 151, Pol. 30. VI. 57. 7*. Budući da je glas *č* afrikata od *tš* imam utisak, da se kod pridjeva, koji se tvore sa *-iv*, taj sufiks naslanja na *š* (drugi dio afrikate), dok se kod spomenutih iznimaka jezična svijest upire u prvi dio afrikate (*t*).

Za tvorbu uz afrikatu *c* našao sam samo jednu potvrdu: *odbaciv, neodbaciv ARj*. U pridjevima prema glagolima *peći, reći, sjeći* (neispćiv *Gr, neizreciv B, DDM, ML, Gr, presjeciv Gr*) *c* je prema imperativnoj osnovi, gdje je nastao drugom palatalizacijom. Uz infinitivni dočetak *k* bila bi sufiksacija drugačija (kao gore pod *k, g, h*). Pridjevi aktivnog značenja imaju nastavak *-ljiv* (pronijljiv *A. Belić, N. J. n. s. IV. 5.*).

7. ZAKLJUČAK

Nakon što smo prikazali karakteristike tvorbe ovih sufiksa, može se zaključiti ovo:

1. Kod pridjeva napravljenih od imenskih osnova nema kolebanja, jer je jezična svijest učvršćena tradicijom i ustaljenošću oblika. Pridjevi, nosioci svojstva imenske osnove, pravi su adjektivi i imaju oba sufiksa od starine: *bolešljiv* (od *bolest*), *boležljiv* (od *bolezn*), *crvljiv, lšajiv, milostiv, nečastiv, pomnjiv*.

2. Pridjevi aktivnog značenja tvore se sufiksom *-ljiv*. Ako glagolska osnova svršava palatalima *j, nj*, tada dobivaju nastavak *-iv*. Nastavak *-iv* mjesto *-ljiv* imaju i ovi pridjevi: *neobazriv, prezriv* (zbog teške konsonantske grupe, koja bi nastala upotrebom sufiksa *-ljiv*), *pogrešiv, nepogrešiv* (disimilacija zbog slijeda likvida). Pridjevi *plašiv, strašiv, gramziv* običniji su danas sa sufiksom *-ljiv*: *plašljiv, strašljiv, gramžljiv* (gramzljiv).

3. Sufiks *-iv* u tvorbi pridjeva od glagolskih osnova u stadiju je izdvajanja kao nosilac pasivnog značenja, kao opozicija prema sufiksu *-ljiv*, kojemu preostaje funkcija nosioca aktivnog značenja.

4. Kod većine pisaca sufiks se *-ljiv* zadržao u kategoriji pridjeva pasivnog značenja samo: I. uz glagolske osnove, koje svršavaju na labijale, zbog epenteze; II. uz velare, ako radi jasne veze s osnovom ne dolazi do palatalizacije velara; III. uz bezvučni dental *t*, ako osnova ne svršava konsonantskom grupom, odnosno ako u pridjevu ne dolazi do uzastopnog slijeda likvida. Uz sve druge dočetne glasove osnova redovito dolazi sufiks *-iv*:

a) Uz labijale (*p, b, m, v*) – sufiks *ljiv*: *neopipljiv, neiscrpljiv, neupotrebljiv, nepokolebljiv, lomljiv, nerazumljiv, nepopravljiv, sastavljiv*.

b) Uz dental *t* – sufiks *ljiv*: *čitljiv, savitljiv*; iza konsonantske grupe – sufiks *iv*: *nenadomjestiv, neuništiv*; uzastopni slijed likvida – sufiks *iv*: *nenaplativ, neukrotiv, neuskrtiv*.

c) Uz velare (*k, g, h*) – sufiks *iv*, ako prethodno dolazi do palatalizacije: *neizbježiv, nedostiživ*; sufiks *ljiv*, ako do palatalizacije ne dolazi: *stegljiv, neopovrgljiv*.

d) Iza zvučnog dentala *d*, spiranata *s, z*, likvide *r* i iza svih palatala i afrikata (*ć, đ, č, š, ž, j, nj, c*) – sufiks *iv*:

(d): *neobradiv, odgodiv*. Odstupaju: *vidljiv, sprovodljiv, svodljiv*;

(s, z): *neizbrisiv, opisiv, neopoziv, nedokaziv*. Izuzeci su: *usišljiv, dišljiv, spašljiv, stišljiv* (neobične riječi!), *opažljiv, nesmržljiv, nezajzljiv, nezaražljiv, stežljiv, rastežljiv*;

(r): *neohoriv, necstvariv*. Izuzeci su: *nedodirljiv, pokvarljiv, svarljiv, raširljiv*;

(ć): *priopćiv, nepriopćiv*;

(đ): *otuđiv, neotuđiv*;

(č): *nedokučiv, nepromočiv*. Odstupaju: *preporučljiv, poučljiv, uočljiv*;

(š): *neustrašiv, nerazrešiv*;

(ž): *neodrživ, neutaživ*;

(j): *neodvojiv, neubrojiv*;

(nj): *smanjiv, stanjiv*;

(c): *odbaciv, neizręciv*.

e) Iza dentalnog nazala *n* i likvide *l* – sufiks *iv* s jotovanjem: *neproćenjiv, neuklonjiv, nepromjenjiv, promjenjiv* (u ova dva posljednja pridjeva često se pišu i oblici *promjenljiv, nepromjenljiv*), *neodoljiv, zapaljiv*.

K R A T I C E

- A: Codex Assemanius
 Aitz.: L. Sadnik, P. Aitzetmüller, Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten, Heidelberg, 1955.
 ARj: Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, JAZU, 1880. ss.
 E: „ Benešić, Hrvatsko-poljski rječnik, Zagreb, 1949.
 Bella: Della Bella, v. ARj, knjiga 6.
 Benešić: vidi B.
 Bjel.: Belostenec, v. ARj, knj. 6.
 Blago turl.: ARj, knj. 6.
 C: Glagolita Clozianus
 Cloch.: Gabriële Chevallier, Clochmerle. Prijevod Dane Smičiklase, Zagreb, 1951.
 Dan.: Daničić, v. ARj, knj. 6.
 DDM: J. Dayre–M. Deanović–R. Maixner: Hrvatskosrpski–francuski rječnik. Zagreb, 1956.
 Es: Euchologium Sinaiticum
 Euh: Euchologium Sinaiticum
 Gr: Građa za rječnik suvremenoga hrvatskog književnog jezika. Čuva se u Institutu za jezik JAZU.
 H: Hilendarski listići
 HR: Hrvatska revija
 Jambr.: Jambrešić, v. ARj, knj. 6.
 Jur. pol. term.: v. ARj, knj. 6.
 Kb: Kijeovski listići
 Kloč.: Kločev glagoljaš
 Kušar, Nar. bl.: M. Kušar, Narodno blago, Split, 1934.
 M: Codex Marianus
 Mar: Codex Marianus
 A. Mezić, Prva pom.: Dr. A. Mezić, Prva pomoć povređenim i ranjenim licima, Izdanje uprave za vanarmisko vojno vaspitanje J. N. A., 1955.
 Mg: Makedonski glagolski listić
 Mik.: Mikalja, v. ARj, knj. 6.
 Miklošič, Vergl. sl. Gr.: F. Miklošič, Vergleichende Grammatik der Slavischen Sprachen, Zweiter Band, Stammbildungslehre, Wien, 1875.
 ML: F. Mečić–E. Laurent, Francusko-srpski rječnik, Beograd, 1930.
 MR: Morsko ribarstvo,
 Nar. list: Narodni list, Zadar.
 N. J.: Naš jezik
 Pol.: Politika
 Ps: Psalterium Sinaiticum
 RK: Dr. S. Ristić i J. Kangrga, Enciklopedijski srpskohrvatsko-nemački rečnik, Beograd, 1928.
 S: Codex Suprasliensis
 Sav.: Savina knjiga
 Sk: Savina knjiga
 St.: Starine, JAZU
 St. Pr.: Starohrvatska prosvjeta, Zagreb
 Stul.: Stulić, v. ARj, knj. 6.
 Supr.: Suprasalski zbornik
 Šul.: B. Šulek, v. ARj, knj. 6.
 Vj.: Vjesnik
 Volt.: Voltiggi, v. ARj, knj. 6.
 Vuk: Primjeri prema ARj
 VUS: Vjesnik u srijedu, Zagreb
 Z: Codex Zographiensis
 Zb: Zografski listići
 Zograf.: Codex Zographiensis

R é s u m é

SUFFIXES ADJECTIVAUX *-iv* ET *-lživ* EN TANT QUE PORTEURS DU SENS PASSIF

Dans la présente étude, l'auteur a démontré que l'emploi des suffixes adjectivaux *-iv* et *-lživ* pour la formation des adjectifs provenant des thèmes verbaux, avec le sens qui correspond aux adjectifs latins du type *laudabilis*, aux adjectifs français du type *irréalisable*, *traduisible* etc, n'est pas uniforme dans notre langue littéraire. Étant donné que les adjectifs en question ne s'emploient pas trop souvent dans la langue populaire, chaque écrivain et lexicographe forme de tels adjectifs d'après son propre sens de la langue, ou d'après les normes données par le feu grammairien croate T. Maretić. C'est ainsi que nous trouvons de tels adjectifs, puisqu'ils expriment le même sens, formés avec le premier ou le second de ces suffixes: *uračunlživ/uraču-nživ*, *spojlživ/spojiv*, *izlječlživ/izlječiv*, etc.

Se basant sur la littérature contemporaine et les travaux lexicographiques, l'auteur tire la conclusion que le suffixe *-iv* dans la pratique littéraire d'aujourd'hui se détache, en tant que porteur du sens passif, du suffixe *-ljiv*, qui continue à exprimer le sens actif: *održiv/izdržljiv*, *nosiv/snošljiv*, etc. Cette bifurcation présente tout de même des irrégularités qu'on peut expliquer par de causes phonétiques. Dans la catégorie des adjectifs avec le sens qui correspond au sens des suffixes lat. *-abilis/ibilis*, fr. *-able/-ible*, all. *-bar*, etc., chez la plupart des écrivains c'est le suffixe *-ljiv* qui se maintient seulement chez les thèmes verbaux terminant par 1° les consonnes labiales à cause de l'épenthèse (*iscrpljiv*, *upotrebljiv*, *razumljiv*, *popravljiv*). 2° les consonnes vélares, s'il n'y a pas de palatalisation, – pour que soit retenue la relation avec le thème verbal (*neopovrgljiv* : *neizbježiv*), 3° la consonne dentale *t* si le thème ne termine pas par un groupe consonantique, ou bien si la syllabe antésuffixiale de l'adjectif en question ne contient pas une liquide (*čitljiv*, *shvatljiv* : *neuništiv*, *neukrotiv*, *nenaplativ*). C'est le suffixe *-iv* qui est employé dans tous les autres cas pour la formation des adjectifs de cette catégorie.

L'auteur soutient l'opinion qu'une telle formation de tels adjectifs, constatée dans la littérature et chez les lexicographes, devrait être considérée comme régulière dans la langue littéraire contemporaine.

Dans la première partie de son étude, l'auteur discute les problèmes qui sont en connexion avec l'historique et la sémantique des suffixes *-iv* et *-ljiv*.